

УДК 378.147:371.13

Шульга Ю.Г.
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ В ПОЗАКЛАСНІЙ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧІЙ РОБОТІ З УЧНЯМИ СТАРШОЇ ШКОЛИ

У статті аналізується проблема використання інтерактивних технологій навчання в позакласній історико-краєзнавчій роботі в старшій школі.

Ключові слова: інтерактивні технології навчання, історія краю, позакласна історико-краєзнавча робота.

Шульга Ю.Г. Интерактивные технологии обучения во внеклассной историко-краеведческой работе с учениками старшей школы

В статье анализируется проблема использования интерактивных технологий обучения во внеклассной историко-краеведческой работе в старшей школе.

Shulga Y.G. Interactive learning technologies in extracurricular local historical work with high school students.

In article analyzes the problem of the use of interactive learning technologies in extracurricular local historical work in high school.

Key words: interactive learning technologies, local history, extracurricular local historical work.

Постановка проблеми. У контексті національного і культурного відродження України особливої актуальності набувають завдання вивчення історії рідного краю, залучення учнів та молоді до пізнання величезної історико-культурної спадщини, зростання національної свідомості громадян, піднесення їх духовності.

Навчити дітей вчитися, прищепити їм стійкий інтерес до минулого шляхом засвоєння історико-краєзнавчих знань, прагнення самостійно духовно збагачуватися, творчо розвиватися – такі завдання постають перед вчителем при проведенні позакласної історико-краєзнавчої роботи з учнями старшої школи. Реалізацію освітніх, розвиваючих, виховних завдань у даному напрямку найбільш повно забезпечать інтерактивні технології навчання, які відіграють ключову роль в активізації пізнавального інтересу, розкритті творчого потенціалу учнів.

Аналіз актуальних досліджень. Дослідженню сутності інтерактивних технологій навчання, їх характеристик та застосуванню у практиці сучасної школи присвячені роботи українських методистів О.І. Пометун, Л.В. Пироженко, К.О. Баханов, М.В. Кларін, білоруські науковці В.Д. Симоненко, Н.В. Фомін, російський дидакт В.В. Гузєєв тощо.

Аналіз літератури з питань організації позакласної історико-краєзнавчої роботи доводить, що дана проблема досліджувалась у різних аспектах.

У період становлення системи шкільного краєзнавства (20-ті рр. ХХ ст.) питання змісту, засобів, форм і методів вивчення рідного краю розробляли відомі методисти-краєзнавці К. Дубняк, Л. Лазаріс, Л. Миловидов, П. Мостовий, О. Музиченко тощо.

Методичні підходи до відбору та використання історико-краєзнавчого матеріалу на уроках історії та в позакласній роботі з історії розроблені радянськими дослідниками А. Вагіним, П. Івановим, М. Лисенком, М. Мілоновим, Г. Матюшиным, І. Прусом. Найбільш ґрунтовно методику організації позакласної історико-краєзнавчої роботи у радянський період описав Д. Кацюба у праці «Историческое краеведение в школе» (1973 р.).

Теоретичні та практичні питання застосування різноманітних форм організації позакласної історико-краєзнавчої роботи на сучасному етапі у своїх працях розглядають М. Варшавська, Я. Серкіз, Я. Треф'як, М. Ходос, М. Шеремет та ін.

Мета статті – розкрити особливості використання інтерактивних технологій навчання в позакласній історико-краєзнавчій роботі з учнями старшої школи.

Виклад основного матеріалу. Слово «інтерактив» походить від англійського «interact», де «inter» – взаємний і «act» – діяти. Отже, інтерактивний – здатний до взаємодії, діалогу.

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачену мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчує свою успішність, інтелектуальну спроможність [6, с. 8 – 9].

Сучасні українські методисти О.І. Пометун та Л.В. Пироженко зазначають, що «суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання» [6, с. 9]. Сучасний дослідник К.О. Баханов розглядає його

як навчання, спрямоване на активізацію пізнавальної діяльності учнів за допомогою організації спілкування між собою, учнів з учителем, між групами, що спрямоване на розв'язання спільної навчальної проблеми [3, с. 117].

У свою чергу М.В. Кларін [5, с. 12] визначає інтерактивне навчання як переклад англomовного терміну «interactive learning», який означає навчання (стихийне або спеціально організоване), засноване на взаємодії та навчання, побудоване на взаємодії.

Посилаючись на розробки сучасних методистів, ми розуміємо інтерактивне навчання як навчання у взаємодії, спрямоване на активізацію пізнавальної діяльності учнів, що відбувається у формі діалогу (полілогу) між учнями, учнями і викладачем, учнівськими міні-групами на засадах співробітництва та співтворчості.

У трактуванні поняття «інтерактивні технології» ми зустрічаємо деякі розбіжності. Наприклад, О.І. Пометун та Л.В. Пироженко розглядають інтерактивні технології як окрему групу технологій та протиставляють їх активним технологіям завдяки принципу багатосторонньої комунікації [6, с. 8]. Поряд з цим білоруські науковці В.Д. Симоненко та Н.В. Фомін включають інтерактивні технології до складу активних технологій навчання разом з технологіями проблемного навчання, технологіями навчального співробітництва, ігровими та комп'ютерними технологіями [3, с. 83].

Російський дидакт В.В. Гузєєв бере за основу класифікації характер інформаційної взаємодії та визначає три навчальних режими: інтраактивний – коли інформаційні потоки проходять всередині самого учня (самостійна робота), екстраактивний – коли інформаційні потоки циркулюють поза об'єктом навчання або направлені на нього (лекція) та інтерактивний – коли інформаційні потоки є двосторонніми (діалог) [5, с. 48].

Звідси, враховуючи визначення поняття «інтерактивні технології» О. Пометун та Л. Пироженко, ми розкриваємо сутність інтерактивних технологій навчання так: інтерактивні технології навчання – це технології, що включають в себе чітко спланований результат навчання, використання окремих інтерактивних методів та прийомів, що забезпечують активний характер взаємодії учасників навчального процесу на засадах співпраці та співтворчості. Слід відмітити, що наявність інтерактивних технологій навчання в позакласній історико-краєзнавчій роботі з учнями старшої школи лише підсилює пізнавальні процеси учнів, сприяє розвитку в них дослідницьких умінь та творчого потенціалу кожного учня зокрема.

У сучасній методиці навчання історії найбільш уживана класифікація інтерактивних технологій українських методистів О.І. Пометун і Л.В. Пироженка (в залежності від форм навчання):

1. Інтерактивні технології кооперативного навчання.
2. Інтерактивні технології колективно-групового навчання.
3. Інтерактивні технології ситуативного моделювання.
4. Інтерактивні технології відпрацювання дискусійних питань [6, с. 27].

Розглянемо детальніше можливості реалізації інтерактивних технологій навчання в позакласній історико-краєзнавчій роботі.

До інтерактивних технологій кооперативного навчання відносять: «Робота в парах», «Ротаційні трійки», «Два – чотири – всі разом», «Карусель», «Робота в малих групах», «Діалог», «Синтез думок», «Спільний проект», «Пошук інформації», «Коло ідей», «Акваріум» і т. д. Дані технології можна широко використовувати в позакласній історико-краєзнавчій роботі, особливо під час проведення краєзнавчих засідань гуртків, факультативів, краєзнавчих вечорів, свят, фестивалів, на деяких етапах екскурсій, експедицій тощо. Застосування інтерактивних технологій кооперативного навчання сприяє об'єднанню дітей під час вирішення загальної задачі по вивченню історії рідного краю. Кожен учень за такої форми організації освітнього процесу навчання розуміє, що досягнення кінцевого позитивного результату при виконанні такого роду завдань і вправ можливо при спільних діях усіх членів колективу. У даному випадку освітня мета не може бути досягнута шляхом конкуренції, суперництва. Мета є спільною для всіх, досягнути її можливо тільки спільно, в процесі співтворчості, співпраці. При такій формі організації позакласної історико-краєзнавчої роботи учні вчаться грамотно висловлювати свої думки, сприймати інформацію, адекватно реагувати на неї, наводити аргументи, контраргументи, вчаться вести діалог, дискусії [6, с. 27 – 34].

Інтерактивні технології колективно-групового навчання («Обговорення проблеми у загальному колі», «Мікрофон», «Незакінчені пропозиції», «Мозковий штурм», «Навчаючись – учусь», «Мозаїка», «Аналіз ситуації» (Case-study), «Вирішення проблем», «Дерево рішень» і т.д.) дозволяють урізноманітнити позакласну історико-краєзнавчу роботу, підсилюють зацікавленість учнів, активізують творчу роботу над дослідженням особливостей історичного розвитку рідного краю [6, с. 34 – 42].

Використання технологій колективно-групового навчання передбачає фронтальну, спільну роботу всієї аудиторії з вирішення певної проблеми. Завдання викладача – активізувати учнів до вирішення проблеми. Кожен, хто навчається, висловлює думки, свою позицію, не боячись осуду, неприйняття його точки зору. Проблема може мати і декілька способів вирішення, кількість висунутих учнями пропозицій щодо вирішення проблеми в кінцевому підсумку обов'язково призведе до її якісного вирішення і досягнення мети навчання. Так, технології «Навчаючись – учусь», «Мозаїка» передбачають об'єднання учнів у групи, і застосовуються тоді, коли необхідно за короткий проміжок часу оволодіти великим обсягом інформації. Їх можна використати на факультативних заняттях, на засіданнях гуртка тощо.

Технологія «Аналіз ситуації» (case-study – англ. мова, Fallstudie – нім. мова.) передбачає аналіз конкретних практичних ситуацій, тобто ситуацій, які відображають реальні події історії рідного краю, що відбувалися в минулому або відбуваються в даний момент. Також можливе застосування штучно сконструйованих ситуацій, але таких, які гіпотетично могли б відбутися в дійсності [6, с. 43].

До інтерактивних технологій ситуативного моделювання О. Пошетун та Л. Пироженко відносять симуляції та імітаційні ігри: «Судове слухання», «Громадське слухання розігрування ситуацій за ролями: «Рольова гра», «Відтворення сценки», «Драматизація» і т.д. Дані технології доречно застосовувати на краєзнавчих вечорах, фестивалях, святах, на факультативних та гурткових заняттях тощо [6, с. 47].

Значного поширення сьогодні набуває поширення поняття «симуляція» або «імітація», що передбачають копіювання, відтворення, імітацію, наприклад, відтворення історичних подій рідного краю, та діяльність громадських, соціальних інститутів у спрощеному вигляді. Застосування ігор у навчально-виховному процесі сприяє активізації учнів у процесі пізнання, розвитку пізнавального інтересу до історії рідного краю, сприяє створенню позитивної психологічної атмосфери у колективі.

Слід зазначити, що використання інтерактивних технологій даного виду потребує ретельної підготовки вчителя, оскільки саме він встановлює цільову необхідність застосування тієї чи іншої гри в позакласній історико-краєзнавчій роботі, її кінцеві результати. Важливим моментом є вміння зацікавити учнів майбутньою ігровою діяльністю, мотивувати їх до виконання ролей, продумати правила гри або спрогнозувати хід розвитку гри, дібрати зміст навчального краєзнавчого матеріалу, шляхи поповнення інформації, необхідної для вирішення проблеми, спосіб проведення заключного обговорення результатів гри з виходом на отриманий досвід, почуття учнів у момент виконання ролі.

До інтерактивних технологій відпрацювання дискусійних питань методисти відносять: «Метод ПРЕС», «Зайняти позицію», «Зміни позицію», «Шкала думок», «Континуум», «Дискусія», дискусія в стилі телевізійного ток-шоу, «Оціночна дискусія», «Дебати» і т.д. [6, с. 49 – 60].

У позакласній історико-краєзнавчій роботі дискусія сприяє продуктивному вирішенню спірного завдання, дискусійного питання колективом, групою учнів у процесі їх спільної, активної діяльності. Завдяки дискусійним технологіям учні навчаються чітко виражати і самостійно відстоювати власну позицію, прислухатися до думки оточуючих, наводити логічні аргументи на захист своєї позиції, при необхідності вишукувати контраргументи, що сприяють зміні установок, думок учасників дискусії. У процесі обговорення поглиблюються, уточнюються знання з історії рідного краю. Використання технологій відпрацювання дискусійних питань сприяє підвищенню мотивації учнів до вивчення минулого, формування власного світогляду, розвиває їх критичне мислення [2].

Аналіз практики сучасної школи щодо проведення позакласної історико-краєзнавчої роботи засвідчує, що одним із поширених видів інтерактивного навчання є «Спільний проект». Організація проектної діяльності учнів передбачає розв'язання тієї чи іншої практично або теоретично значущої проблеми, оформленої у вигляді кінцевого продукту (виріб, сценарій, плакат, реферат, стендову доповідь, мультимедійну презентацію, досвід діяльності, знання, уміння тощо). Проект характеризується такими ознаками: наявність соціально значущого завдання; планування дій щодо розв'язання проблеми; пошук інформації, яка потім буде оброблена й осмислена; створення продукту, що являє собою результати цієї діяльності; презентація продукту.

Реалізація проекту відбувається у чотири етапи: підготовчий, виконавчий, презентаційний та підсумковий [5, с. 34].

Як приклад, ми пропонуємо історико-краєзнавчий проект «Перлини Роменського краю», який створили учні 9 – 11 кл. Рогинської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Роменського району [8].

Мета проекту – узагальнити і систематизувати знання учнів про Сім чудес Роменщини; розвивати вміння працювати в групах, комунікативні вміння, уміння висловлювати власну точку зору; виховувати шанобливе ставлення до минулого нашого народу; пробуджувати інтерес до культурної спадщини рідного краю; прищеплювати бажання розвивати і примножувати знання про національні надбання своїх пращурів, виховувати любов до рідної землі.

Очікуваний результат – глибоке засвоєння навчального матеріалу з теми «Перлини Роменського краю»; формування навичок роботи з додатковими джерелами інформації; створення презентації «Перлини Роменського краю» та фотоальбому «Сім чудес Роменщини».

Тип проекту: груповий, середньотривалий. Термін проведення – 1,5 місяця. Учасники проекту – учні 9 – 11 кл. Рогинської загальноосвітньої школи Роменського району. Консультанти: учитель історії, працівники бібліотеки, батьки.

Реалізація проекту проходила у 5 етапів:

- I. Підготовчий етап.
- II. Початок роботи над проектом.
- III. Робота за планом проектної діяльності.
- IV. Презентація проекту.
- V. Оголошення результатів презентації проекту

На першому етапі вчитель познайомив учнів з темою та метою проекту. Для підсилення мотивації діяльності було використано інтерактивну технологію навчання «Мозковий шторм», яка наштовхнула дітей виділити «Сім чудес Роменщини» [4]. Разом з учнями була спланована подальша робота над проектом та створено 7 творчих груп, які розподілили між собою дослідження культурних надбань Роменщини таким чином: 1-ша група (Група Посульських курганів); 2-га група (Комплекс соборів Роменщини - Комплекс собору Святого Духа, Вознесенська церква та колокольна, церква Св. Миколая, Миколаївська церква, церква Святої Трійці); 3-тя група (Природні та духовні пам'ятки рідного краю – Свята криниця, Дуб-Король, Свірипчин дуб) [1]; 4-та група (Пам'ятники відомих людей Роменщини – А.А.Деревської, Т.Г.Шевченка та героя громадянської війни І.Ф.Федька, пам'ятник П.Калнишевському); 5-та група (Роменський краєзнавчий музей); 6-та група (Басівське городище); 7-ма група (Глинська фортеця) (II етап) [9].

На третьому етапі діти опрацьовували зібраний матеріал, консультувалися з вчителем історії, бібліотекарем, батьками, проводили конкурси малюнків та фотографій. Під час здійснення проекту була організована екскурсія до Роменського краєзнавчого музею, до пам'ятників відомих людей Роменщини, комплексу соборів Роменщини [7]. Вчитель історії допоміг систематизувати зібрану інформацію, на основі якої було створено презентацію «Сім чудес Роменщини» та фотоальбом «Сім чудес Роменщини» (IV етап).

На останньому етапі проекту були підведені загальні підсумки проекту. Інтерактивна технологія «Мікрофон» дала змогу з'ясувати, які нові знання, уміння та навички діти здобули, чи сподобалося їм працювати в групах і які вони мають побажання щодо використання інтерактивних технологій навчання в позакласній історико-краєзнавчій роботі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, інтерактивні технології навчання є способом активного пізнання, заснованого на взаємодії, діалозі рівноправних суб'єктів – вчителя та учнів за наявності спільної мети навчання, запланованого результату, з опорою на суб'єктний досвід кожного учня, що протікає в психологічно комфортних умовах, в атмосфері взаємної підтримки, співтворчості, співпраці. Застосування інтерактивних технологій в позакласній історико-краєзнавчій роботі з учнями старшої школи допомагає урізноманітнити навчально-виховний процес, сприяє активізації творчості учнівської молоді під час дослідження різноманітних проблемних питань з історії рідного краю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Діденко В.В. Рогинці та рогинчани / В.В. Діденко. – К.: Аграрна наука, 2010. – 200 с.
2. Кацюба Д. Б. Историческое краеведение в школе. Часть 2 (Методика историко краеведческой работы в школе) / Д.Б. Кацюба. - Кемерово: КГПИ, 1973. - 324 с.
3. Колеченко А. К. Энциклопедия педагогических технологий: Пособие для преподавателей / А. К. Колеченко. – СПб.: КАРО, 2002. – 368 с.
4. Краю наш Роменський. Краєзнавчий нарис. – Суми: Видавництво «Слобожанщина», 2002. – 104 с.
5. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О. І. Пометун. – К., 2007. – 144 с.
6. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
7. Прус И.Т. Краеведческая работа в школе / И.Т.Прус. – К.: Рад. школа, 1984. – 112 с.
8. Рибалко Г. Історія рідного краю в науково-практичних роботах старшокласників / Галина Рибалко // Історія в школах України. – 2003. - № 4. – С. 40 – 41.
9. Сім чудес Сумщини: Інформ.-бібліогр. Путівник / Уклад. Л.Д.Клімачова. – Суми, 2007. – 35 с.

УДК 372.878

Бірюкова Л.А.

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри методики музичного виховання,
співів та хорового диригування СумДПУ ім.А.С.Макаренка

ДО ПРОБЛЕМИ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті аналізується термін "самореалізація" у науковій літературі, розглядається функційне значення даного феномену; подано рівні та переваги самореалізації у професійній діяльності.

Ключові слова: самореалізація, професійна діяльність, переваги самореалізації.

Бірюкова Л. А. К проблеме самореализации в профессиональной деятельности.

В статье анализируется понятие "самореализация" в научной литературе, рассматривается функциональное значение данного феномена; подаются уровни та особенности самореализации в профессиональной деятельности.

Ключевые слова: самореализация, профессиональная деятельность, особенности самореализации.